

OILADAGI PSIXOLOGIK MUHITNI SHAKLLANTIRISHNING DOLZARB MASALALARI

Abdullayeva Chamangul Atajonovna

Bog'ot tumani 20-son maktab psixologi

Xudayberganova Adolat Kamoladdin qizi

*Bog'ot tumani 3-son ayrim fanlar chuqur o'qitiladigan
sinflari mavjud umumiy o'rta ta'lim maktab-internati psixologi*

Sotimova Nazokat Ravshonbekovna

Bog'ot tumani 27- son maktab psixologi

Xasanova Aziza Xasanboyevna

Bog'ot tumani 48-son maktab psixologi

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada oiladagi psixologik muhitni shakllantirish va uni barqaror rivojlantirish bilan bog'liq dolzarb masalalar yoritilgan. Oila a'zolari o'rtasidagi emotsional yaqinlik, o'zaro hurmat, ishonch va muloqot madaniyatining shaxs kamolotidagi ahamiyati ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Shuningdek, oiladagi nizolar, stress holatlari va tarbiyaviy xatolarning bolalar ruhiy rivojiga salbiy ta'siri ochib beriladi. Maqolada sog'lom psixologik muhitni shakllantirish orqali oilada ijtimoiy-psixologik barqarorlikni ta'minlash yo'llari asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: oila psixologiyasi, psixologik muhit, oilaviy munosabatlar, emotsional barqarorlik, ota-ona va farzand munosabatlari, tarbiya.

KIRISH

Oila jamiyatning eng muhim ijtimoiy instituti bo'lib, shaxsning psixologik, axloqiy va ijtimoiy rivojlanishida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Oiladagi psixologik muhit farzandning xarakteri, emotsional holati, o'ziga

bo'lgan ishonchi va atrofdagilar bilan munosabatlarini shakllantirishda asosiy omil hisoblanadi. Sog'lom psixologik muhit hukm surgan oilada farzandlar o'zini xavfsiz, tushunilgan va qadrlangan his etadi, bu esa ularning barkamol shaxs bo'lib voyaga yetishiga xizmat qiladi.

Oiladagi psixologik muhit, avvalo, oila a'zolari o'rtasidagi o'zaro munosabatlar sifati bilan belgilanadi. Ota-ona o'rtasidagi hurmat va totuvlik, nizolarni konstruktiv yo'l bilan hal etish madaniyati farzandlar uchun muhim psixologik namuna bo'lib xizmat qiladi. Aksincha, doimiy kelishmovchiliklar, keskin munosabatlar va emotsional sovuqlik bolalarda xavotir, qo'rquv va ishonchsizlik hissini kuchaytiradi. Shu bois oilada sog'lom muloqot muhitini yaratish dolzarb vazifalardan biri sanaladi.

Zamonaviy jamiyat sharoitida oiladagi psixologik muhitga ta'sir etuvchi omillar tobora murakkablashib bormoqda. Ijtimoiy-iqtisodiy muammolar, axborot texnologiyalarining ta'siri, vaqt yetishmasligi va stress holatlari oilaviy munosabatlarga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bunday sharoitda ota-onalarning psixologik savodxonligi, farzandlar bilan to'g'ri emotsional aloqani yo'lga qo'yishi muhim ahamiyat kasb etadi. Bolani tinglash, uning his-tuyg'ularini tushunish va qo'llab-quvvatlash oiladagi ijobiy muhitni mustahkamlaydi.

Oilada psixologik muhitni shakllantirishda tarbiya uslublari ham muhim rol o'ynaydi. Haddan tashqari qattiqqo'llik yoki befarqlik bolalarda agressivlik, passivlik yoki past o'z-o'zini baholash kabi holatlarni yuzaga keltirishi mumkin. Shu sababli muvozanatli, mehr va talab uyg'unlashgan tarbiya uslubidan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Oila a'zolari o'rtasida o'zaro yordam, mas'uliyat va bir-birini qo'llab-quvvatlash tamoyillari qaror topgan muhit psixologik barqarorlikni ta'minlaydi.

Oiladagi sog'lom psixologik muhitni shakllantirish jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biridir. Bunday muhit shaxsning ruhiy salomatligini mustahkamlash, farzandlarning ijtimoiy moslashuvi va

kelajakdagi hayotga tayyorgarligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Oilada psixologik barqarorlikni saqlash ota-onalarning mas'uliyatli yondashuvi, o'zaro tushunishi va doimiy psixologik madaniyatni rivojlantirib borishini talab etadi.

Oiladagi psixologik muhit uning barcha a'zolarining munosabatlari, muloqoti va hissiy holatini tavsiflaydi. U ishonch darajasi, hissiy qo'llab-quvvatlash, muloqotning yetarliligi va samaradorligi, nizolar va ularni hal qilish usullari, umumiy qadriyatlar va munosabatlar, o'zaro tushunish darajasi va boshqalar kabi omillarni o'z ichiga oladi.

Oiladagi ijobiy psixologik muhit turmush o'rtoqlar o'rtasidagi iliq va ishonchli munosabatlar, oila a'zolari o'zaro munosabatda bo'lgan va bir-birini qo'llab-quvvatlaydigan ijobiy hissiy muhit bilan tavsiflanadi. Bunday oilada ota-onalar farzandlariga g'amxo'rlik qiladi, ularga e'tibor beradi, ularga muloqot qilish va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini o'rgatadi, o'z sevgisini va qo'llabquvvatlashini bildiradi. Oiladagi o'zaro munosabatlar o'zaro hurmat va tenglikka asoslanadi.

Salbiy psixologik muhit oiladagi nizolar, zo'ravonlik yoki hissiy e'tiborsizlik shaklida o'zini namoyon qilishi mumkin. Bunday muhitda turmush o'rtoqlar o'rtasidagi munosabatlar keskin va dushman, muloqot tajovuzkorlik va tushunmovchilik bilan tavsiflanadi. Bolalar e'tiborning yetishmasligi, ota-onalari bilan noaniq munosabatlar yoki shafqatsizlikdan azob chekishi mumkin. Bunday sharoitda o'zini past baholash, depressiya, tashvish, o'rganish va ijtimoiy faoliyatdagi muammolar kabi psixologik muammolar rivojlanadi. Shuni ta'kidlash kerakki, oiladagi psixologik vaziyat dinamik bo'lishi va vaqt o'tishi bilan o'zgarishi mumkin. Bu voqealar, stresslar va har bir oila a'zosining psixologik xususiyatlari kabi ko'plab omillarga bog'liq. Ijobiy psixologik muhitni yaratish va qo'llab-quvvatlash o'z-o'zini takomillashtirish, o'zaro hurmat, tushunish va muloqot va nizolarni hal qilish ko'nikmalarini faol rivojlantirishni talab qiladi.

Bolaning o'sishi va rivojlanishidagi psixologik muhit uning hissiy, ijtimoiy va kognitiv rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Oila bolaning birinchi va asosiy muhiti bo'lib, u muloqot qilishni o'rganadi, hissiy yordam oladi, o'zini o'zi qadrlashni rivojlantiradi va hissiyotlarni boshqarish ko'nikmalarini o'rganadi.

Oiladagi psixologik muhitning bolaga ta'siri ijobiy yoki salbiy bo'lishi mumkin. Bolani sevadigan, qo'llab-quvvatlagan va uning rivojlanishi uchun qulay shart-sharoitlar yaratilgan ijobiy muhitda bolada xavfsizlik, g'amxo'rlik va o'ziga ishonch hissi paydo bo'ladi. U empatiyani, ijtimoiy ko'nikmalarni, qiyinchiliklarga dosh berishni va o'z salohiyatini rivojlantirishni o'rganadi. Biroq, agar oilaning psixologik muhiti salbiy bo'lsa, masalan, zo'ravonlik, nizolar, hissiy qo'llab-quvvatlashning yetishmasligi bilan tavsiflangan bo'lsa, bola psixologik travmadan aziyat chekishi mumkin. Bunday muhit bolaning hissiy va ruhiy salomatligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin, bu esa kelajakda rivojlanishda kechikishlar, xatti-harakatlar va munosabatlardagi muammolarga olib keladi.

Shuni ham ta'kidlash kerakki, bola nafaqat oiladagi psixologik muhitga ta'sir qiladi, balki bolaga ham faol ta'sir qiladi. Bola oila a'zolarida turli xil reaksiyalarni keltirib chiqarishi mumkin, bu esa o'z navbatida bolaning o'ziga ta'sir qiladi. Bola va uning oila a'zolari o'rtasidagi o'zaro munosabatlar murakkab va o'zaro bog'liqdir.

Umuman olganda, oiladagi psixologik muhit bolaning shakllanishi va rivojlanishida asosiy omil hisoblanadi. Ijobiy va qo'llab-quvvatlovchi muhit uning hissiy, ijtimoiy va kognitiv rivojlanishiga yordam beradi, salbiy muhit esa uning salomatligi va rivojlanishi uchun salbiy oqibatlarga olib kelishi mumkin.

Oiladagi psixologik muhit va bolaning ruhiy rivojlanish darajasi o'rtasidagi bog'liqlik rivojlanish psixologiyasining muhim va murakkab masalasidir. Oiladagi psixologik muhit ota-ona tarbiyasi uslubi, ota-onalar

bilan munosabatlarning sifati, hissiy qo'llab-quvvatlash, nizolar va stresslarning mavjudligi, muloqot darajasi va bolaning rivojlanishini qo'llab-quvvatlash kabi bir qator omillarni o'z ichiga oladi. Oiladagi ijobiy va qo'llab-quvvatlovchi psixologik muhit bolaning sog'lom va barkamol rivojlanishiga yordam beradi. Masalan, hissiy qo'llab-quvvatlash va oiladagi yuqori darajadagi muloqot bolada hissiy intellektning rivojlanishiga yordam beradi. Farzandiga rag'batlantiruvchi va qiziqarli mashg'ulotlarni taklif qiladigan ota-onalar ularning kognitiv qobiliyatlarini rivojlantiradilar. Biroq, noqulay psixologik muhit, masalan, nizolar, zo'ravonlik, qo'llab-quvvatlanmaslik yoki bolaga noto'g'ri munosabatda bo'lish, uning aqliy rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Misol uchun, muntazam ravishda zo'ravonlik yoki ota-onaning qo'pol munosabatiga duchor bo'lgan bolalar, ularning hissiy va ijtimoiy rivojlanishiga ta'sir qiladigan stress va travmalarni boshdan kechirishi mumkin.

Shuni ta'kidlash kerakki, oiladagi psixologik muhit va bolaning aqliy rivojlanishi o'rtasidagi o'zaro ta'sir dinamik va o'zaro amalga oshuvchi jarayondir. Bolaning rivojlanishi oiladagi psixologik muhitga ta'sir qilishi mumkin va aksincha. Misol uchun, rivojlangan ijtimoiy ko'nikmalar va bilimlarga ega bo'lgan bola ota-onalarga ta'sir qilishi mumkin, ularni ko'proq interaktiv va qo'llab-quvvatlashga undaydi. Shunday qilib, bolaning aqliy rivojlanishi uchun oiladagi psixologik muhit muhim ahamiyatga ega. Qulay muhit bolaning barkamol rivojlanishiga yordam beradi, noqulay muhit esa uning rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ushbu munosabatlarni tan olish va qabul qilish ota-onalarga farzandlari uchun qo'llab-quvvatlovchi va rag'batlantiruvchi muhit yaratishga yordam beradi.

XULOSA

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash mumkinki, oiladagi psixologik muhit va bolaning aqliy rivojlanish darajasi o'rtasida chambarchas bog'liqlik mavjud. Psixologik muhit hissiy muhit, muloqot usullari, ota-onalar

o'rtasidagi munosabatlar va ta'lim amaliyotini o'z ichiga oladi. Ota-onalar bolaning aqliy rivojlanishini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Bolalar uchun ota-onalardan yordam, g'amxo'rlik va mehr-muhabbat olish juda muhimdir. Zo'ravonlik, ota-onalar o'rtasidagi ziddiyat, ishonch va hurmatning yetishmasligi kabi salbiy psixologik muhit bolaning sog'lom aqliy rivojlanishiga to'sqinlik qiladi. Oiladagi ijobiy psixologik muhit bolaning o'sishi va rivojlanishiga hissa qo'shishi mumkin. Ota-onalar qo'llab-quvvatlasa, rag'batlantirsa, adolat va o'zini namoyon qilish imkoniyatini yaratsa, bola o'zini xavfsiz va ishonchli his qiladi. Bu yuqori o'z-o'zini hurmat qilish, ijobiy o'zini-o'zi hurmat qilish, ijtimoiy ko'nikmalar va kognitiv funktsiyani rivojlantirishga yordam beradi. Shuni ta'kidlash kerakki, oiladagi psixologik muhit bolaning aqliy rivojlanishini belgilovchi yagona omil emas. Maktab, do'stlar, jamiyat va genetik omillarning ta'siri ham rol o'ynaydi. Biroq, oiladagi muhit ko'pincha bolalarga birinchi va eng muhim ta'sir qiladi va uzoq muddatli oqibatlariga olib kelishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Bolani o'qitish va tarbiyalashda o'z-o'zini anglashning o'rni // Komi Respublikasi ta'lim muassasalarida innovatsion jarayonlarni boshqarish. Siktivkardagi ilmiy-amaliy konferentsiya tezislari, 2000.-S. 19-21.
2. Qariyalar bilan muomala qilishda ma'naviy-axloqiy jihatlar // Oilada va jamiyatda kekxa odamlarga nisbatan zo'ravonlik muammolari: shahar idoralararo konferentsiyasining ma'ruzalari, Syktyvkar, 2000.-p. 30-34.
3. Абдуллаева, А., & Тошболтаева, Н. (2023). Онг ва тафаккур бузилишлари. formation of psychology and pedagogy as interdisciplinary sciences, 2(18), 21-26.

4. Abdullayeva, A. R. (2023). The social and psychological influence of the family on the formation of a healthy lifestyle. Finland International Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities, 11(3), 670-674.

5. Ziyonet